

Дослідження урбанізації та міських агломерацій: вітчизняний досвід, проблеми та перспективи

Катерина КРАВЧЕНКО^{1*} <https://orcid.org/0000-0003-4654-3185>

УДК 911.375.1+911.372.32

ОГЛЯДОВА СТАТТЯ

¹ Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Листування – *kateryna.kravchenko@karazin.ua

Ключові слова: урбанізація, агломераційні процеси, міські агломерації, попередні дослідження.

Анотація: В епоху глобалізації все більшого значення набувають урбанізаційні процеси, розвиток міст та формування міських агломерацій як вищої форми територіальної організації суспільства. Ці процеси є важливими для розвинених країн та мають стратегічне значення для країн, що розвиваються, зокрема для України. Процес формування та розвитку міських агломерацій привертає увагу багатьох вітчизняних науковців, адже міста та міські агломерації відіграють провідну роль у еволюції регіонів та країн світу. У статті виконано аналіз вітчизняного досвіду досліджень сучасної урбанізації та агломераційних процесів, сформульовано бачення проблем, перспектив розвитку міських агломерацій. Автором проаналізовано науковий доробок вітчизняних дослідників різних фахових напрямів, на основі чого виділено, систематизовано й обґрунтовано одинадцять аспектів дослідження, висвітлених у працях науковців різних предметних напрямів та зазначено предметну область цих досліджень. Визначено, що комплексно міські агломерації розглянуто з позиції суспільної географії, яка є міждисциплінарною наукою та володіє потужним арсеналом методологічних підходів, методів та методик, що дозволяють найбільш широко розкрити обраний об'єкт дослідження.

1. ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства помітним є значне посилення процесів урбанізації та підвищення ролі міст у формуванні економіки регіонів та країн світу. У зазначеному аспекті вкрай важливим є вивчення особливостей урбанізації, формування, розвитку та функціонування міських агломерацій, що лежить у площині досліджень учених багатьох наукових напрямів, завдяки комплексному характеру досліджуваних просторових явищ та їхнього впливу на населення, економіку, інфраструктуру тощо (Cortese et al. 2014; DiGaetan, Strom 2003). Зокрема, це роботи геурбаністів, соціологів, юристів, економістів, архітекторів, географів-суспільників та інших. Проте, залежно від фаху науковця трансформується предмет (певний аспект) об'єкта дослідження.

Виходячи з того, що великі міста та агломерації сьогодні виступають у світовому поділі праці та геополітичному просторі фактично на рівні з країнами, дослідження урбанізації та

2022, 838; DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2022.838.82-99>

 Open Access. © 2022 К. КРАВЧЕНКО,
опубліковано у Чернівецькому національному університеті

Ця робота ліцензується відповідно до

CC BY-NC-ND із Зазначенням Авторства – Некомерційна – Без Похідних 4.0 Міжнародна

агломерацій є актуальним у світовій та вітчизняній науковій думці. Важливою науковою проблемою є дослідження існуючих та прогнозованих наслідків надмірної урбанізації та прояву агломераційного ефекту. Останніми роками точиться наукова дискусія щодо епістемологічних основ дослідження сучасної урбанізації, формування надмірно урбанізованих територій та агломерацій, зокрема – негативних наслідків цих процесів.

За Я. Найманом, у сучасній науковій думці надважливим є питання порівняння та співставлення існуючих практик, методики та теорії урбаністичних досліджень (Nijman 2007). Важливим аспектом такого роду досліджень автор зазначає розкриття та аргументацію запропонованих різними дослідниками концептів. Проте, у такого роду дослідницькій практиці багато чого залишається не з'ясованим. Для того, щоб детально проаналізувати цю проблему в аспекті дослідження урбанізації та формування агломерацій, необхідно звернути увагу на відповідні аспекти, висвітлені у працях науковців різних предметних напрямів.

Метою роботи є аналіз вітчизняного досвіду досліджень сучасної урбанізації та агломераційних процесів і формулювання бачення проблем, перспектив розвитку міських агломерацій, великих міст, зокрема агломерацій України, визначення превалюючих аспектів, які виділяють науковці різних предметних напрямів у подібних дослідженнях.

2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Найбільш широко питання формування та розвитку агломерацій у вітчизняній науковій думці висвітлено у працях фахівців з суспільної географії завдяки комплексності суспільно-географічного підходу та широкому спектру відповідних методів. У роботі автором було взято за основу інформаційний підхід, що дозволяє виявити вплив еволюції наукової думки на розвиток уявлень щодо урбанізації та трансформації міського простору за рахунок агломераційного ефекту.

Для аналізу вітчизняного досвіду дослідження урбанізації, формування та розвитку міських агломерацій було використано наступні методи:

- *методи індукції та дедукції* – для логічного осмислення та опрацювання наявних даних і відомостей щодо особливостей вітчизняних досліджень;
- *метод порівняння* – для виявлення превалюючих аспектів, які виділяють науковці різних фахових напрямів при дослідженні міських агломерацій;
- *метод аналогії* – для вивчення окремих аспектів розвитку урбанізації та формування агломерацій у дослідженнях фахівців різних напрямів на основі конкретних прикладів;
- *методи аналізу та синтезу* – для дослідження праць, присвячених урбанізації та агломерацій, формування цілісного уявлення про різні аспекти такого роду досліджень;
- *методи систематизації* дозволяють виявити загальні та відмінні напрямки у дослідженнях фахівців різних галузей з питання урбанізації, формування та розвитку агломерацій;
- *метод узагальнення* – для формування цілісного уявлення про вітчизняний досвід досліджень урбанізації, формування та розвиток агломерацій.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Дослідження окремих питань урбанізації, формування і розвитку агломерацій набувають все більших обертів, стосуються як науково-теоретичних так і прикладних аспектів. У той самий час варто зазначити значну зацікавленість дослідників у вивченні певних аспектів та чинників, які впливають на появу та розвиток агломераційного ефекту, розвиток урбанізації та трансформують міста у міські агломерації. Автором на основі детального аналізу вітчизняних публікацій зазначеної теми було обґрунтовано основні аспекти таких досліджень.

Геоурбаністичний аспект. Даний аспект розкриває дослідження агломерації як гіперурбанізованого та гіпертровоного міста, яке водночас зберігає характеристики і функції великого міста, але і набуває нових, унікальних властивостей. Витоки вітчизняного досвіду вивчення розвитку великих міст – потенційних агломерацій, було представлено у роботі В Кубійовича. Він зазначав, що великі міста виникають і розвиваються тільки там, де вигідне положення дозволило їм значно вплинути на оточуючі території, тобто створити собі зону впливу. Автор стверджував, що найбільш впливовими факторами розвитку міст виступали особливості розташування міст та наявні у них ресурси. Другорядна роль відводилась особливостям розселення населення, густоті населення тощо. Також автором запропоновано просторову структуру міста, в якій виділено фізіономічне місто (центр), передмістя (напівпериферія), несільськогосподарське населення, яке мешкає у селі, але працює у місті (периферія) (Kubijowicz 1927).

Ю. Пітюренком досліджено міста та зв'язки між ними на матеріалах Донеччини, представляючи агломерації (зокрема – промислові) в якості особливої форми функціонування населених пунктів за рахунок інтеграційних зав'язків. Диспропорцію у розвитку території автор пояснює нерівномірним розміщенням виробничої бази залежно від рангу міського поселення (Пітюренко, Якимова 1974). Він у дослідженні урбанізаційних процесів звертав увагу на територіальний аспект, який вважав найбільш вагомим у дослідженні, урбанізаційних процесів, зокрема – у питанні впливу на природні, історичні, соціально-економічні чинники. Автор враховував також питання ієрархічності розвитку території, ним проведено типологію систем розселення, функціонально-системну типологію міст, розроблено нові методи аналізу розселенських мереж різних ієрархічних рівнів, визначено закономірності та поглиблено концепцію взаємозалежності розвитку агломерацій і урбанізованих територій та рівня продуктивності господарства регіону. Для переходу до комплексного регіонального розвитку Ю. Пітюренко пропонує відповідно до відцентрової моделі розвитку розміщувати підприємства у малих та середніх містах.

О. Лєснов та Ю. Пітюренко досліджували агломерації України в аспекті проблемних питань їх розвитку: недостатній рівень керованості розростання агломерації, управління розміщенням промислових підприємств у містах та ін. Автори заперечували виключну роль урбанізації у науковому дискурсі 70-х років, а утворення міських агломерацій розглядали у якості «виродження міста» (Лєснов, Пітюренко, 1970).

У роботах О. Кузьмінської агломерації було класифіковано на промислові (утворені при розвитку промислових та виробничих зв'язків) та міські (утворені при розвитку демографічних зв'язків) (Кузьмінська 1980).

В. Юрківський значну увагу приділяв сфері обслуговування та інфраструктурі агломерацій, розвитку міського центру та центрів міських районів. Автор зазначав, що зазначені питання мають вирішуватись системно, а не епізодично (Юрківський 1995).

С. Мохначук, працюючи на матеріалах Волинської області, особливу увагу приділяв містоформуючим чинникам, до яких автор відносив географічне положення населеного пункту, чисельність населення, особливості планування та міської забудови (Мохначук 1971).

О. Коркуна та О. Цільник розглядають міські агломерації як стратегічний інструмент комплексного розвитку території, як центру, так і периферії. О. Коркуна розглядає агломерації як полюси економічного зростання території, зокрема характеризує виключну роль агломерацій у формуванні та об'єднанні нових територіальних громад. (Коркуна 2018; Коркуна, Цільник 2018).

Ю. Романовська розглядає міста, зокрема великі, як урбогеосистеми, використовуючи для визначення даної дефініції системний підхід. Міста, що є результатом тривалих урбанізаційних процесів у сучасних умовах відіграють все більш значущу роль і в економіці, і у суспільному устрої країни. (Романовська 2020а, 2020b).

Є. Маруняк зауважує щодо важливості дослідження агломерацій у аспекті геопланування та розвитку інфраструктури території. Авторка наголошує також на необхідності вивчення агломерацій з позиції можливих негативних наслідків, які проявляються в якості результату інтенсивної урбанізації. Авторкою розроблено методичку оцінки просторового розвитку для різних ієрархічних рівнів та розроблено концепцію інтегрованого процесу геопланування в Україні (Маруняк 2016).

В. Бойко, досліджуючи розселення населення, виокремлює особливу форму розселення – агломерації урботорального типу. Процес їх утворення автор називає ключовим фактором розвитку держави, а агломерації урботорального типу вважає новою категорією, яка приходить на зміну традиційним містам та агломераціям. В. Бойко вважає найважливішою рушійною силою розвитку урботоральних територій міграції населення до міст і навпаки, що пояснюється пошуком можливостей для задоволення власних потреб. (Бойко 2014).

Юридичний аспект. Юридичний аспект при дослідженні формування та розвитку агломерацій є важливим з огляду на те, що у законодавстві деяких країн регламентовано використання терміну «агломерація» та унормовано її як елемент системи розселення, делімітовано межі у відповідних нормативних документах. В Україні, як і в багатьох інших країнах, такого роду нормування відсутнє, хоча були спроби подання подібного роду законопроектів. Даний аспект у дослідженнях стосується забезпечення розвитку території через прийняття і реалізацію нормативних документів, програм розвитку, в яких визначаються особливості делімітації меж агломерацій, критерії їх розвитку та механізми стимулювання – стратегії, програми регіонального розвитку тощо. Зазвичай кордони агломерації знаходяться за межами агломераційного ядра, та мають специфічну променеву форму, яка охоплює інші ядра розселення. Визначення меж агломерації має важливе значення для розробки стратегій її розвитку, реалізації управлінських рішень, вивчення соціально-економічних, інфраструктурних та екологічних питань. Це питання, в тому числі, лежить у площині юридичної компетентності, зокрема, у Франції межі агломерацій встановлюються у законодавчому порядку, що значно спрощує процес управління.

О. Ізаров та І. Ізарова міську агломерацію пропонують розглядати як сукупність декількох адміністративно-територіальних одиниць, що характеризуються усталеними зв'язками, можливістю спільного користування системами забезпечення життєдіяльності населення (комунальними послугами, зв'язком тощо) (Ізаров, Ізарова 2017).

У роботі співробітників Інституту регіональних досліджень імені М.І.Долішнього зазначено, що сформовані в наш час міські агломерації в Україні функціонують фактично в умовах відсутності державного врегулювання механізмів взаємодії територіальних громад поза міжмуніципальним співробітництвом та потребують альтернативних інструментів синхронізації розвитку міста і приміських територій на засадах інтегрованого просторового планування (Кравців, Сторонянська (Ред.) 2020).

За М.Лесечком існують наступні характерні особливості міських агломерацій: територіальна близькість населених пунктів, прояв тенденцій до їхнього подальшого розвитку та злиття за умови наявності спільних господарських, трудових та інфраструктурних зв'язків, висока щільність населення в межах агломерації та фактична відсутність вакантних територій в агломераційному центрі (Лесечко, Блащук 2011). Також автор зазначає, що важливо спочатку ідентифікувати місто як єдине ціле, а надалі встановити адміністративні, юридичні межі та розміри приміської зони. Проте, часто надзвичайно важко пов'язати між собою межу міста як адміністративно-територіальної одиниці та межу агломерації як умовно відкритої, та досить часто – територіально розмитої суспільно-економічної системи.

С. Богачовим та ін. розглянуто проблеми правового забезпечення розвитку великих міст та агломерацій, адже на даний час у нормативно-правових актах України майже

неможливо зустріти згадування про агломерації в цілому та міські зокрема. Проте, дана форма функціонування та співробітництва територіальних громад набула поширення у зарубіжних країнах із високим рівнем децентралізації. Розумінню економіко-правової сутності міської агломерації сприяє аналіз інших актів законодавства України. Зокрема, у Загальнодержавній програмі розвитку малих міст, затвердженій Законом України від 04.03.2004 р. № 1580-IV, відзначається, що для категорії малих міст-супутників, населення яких має змогу користуватися розвинутою сферою соціальних послуг великого міста – центру цієї міської агломерації (Богачов та ін. 2015).

Управлінський аспект. Управлінський аспект надзвичайно тісно пов'язаний з юридичним, адже за умови унормування статусу міської агломерації спрощується процес управління нею, відсутнім є конфлікт інтересів влади «власне міста» та периферійних населених пунктів, які до нього тяжіють. У той же час, відсутність нормативної бази з питань ідентифікації та розвитку міських агломерацій створює складнощі в управлінні та стратегічному плануванні розвитку агломерованих територій. Даний аспект вміщує у себе широке коло питань, з якими стикаються органи місцевої влади, фахівці з регіонального розвитку та стратегічного планування, менеджери усіх ланок, адже встановити чіткі межі агломерації здебільшого неможливо, а отже – виокремити певний об'єкт територіального управління. О. Кучабський зазначає сформований адміністративно-територіальний устрій України доволі примітивним через те, що в системі належним чином не враховані великі міста та агломерації (Кучабський 2010). У аспекті оптимізації системи міського управління автор пропонує здійснення реорганізації адміністративно-територіального устрою, зокрема «узаконення» міських агломерацій у якості ієрархічних елементів системи розселення.

Питання управління міськими агломераціями є важливим напрямком дослідження у сфері економіки та державного управління. Управління міськими агломераціями являє собою можливість управління сконцентрованим економічним, інноваційним потенціалом території (Кравців, Сторонянська (Ред.) 2020).

Економічний аспект. Одним із головних ефектів формування міських агломерацій є економічний, адже агломеровані території зазвичай більш розвинені, мають ширший комплекс можливостей та ресурсів для розвитку і відтак – вищим є тут рівень якості життя населення. Формування агломерації відіграє провідну роль у перерозподілі територіального поділу праці, сприяє концентрації населення та розгалуженню господарських можливостей території.

М. Пістун наголошує на важливості економічного розвитку території як важливої передумови прояву агломераційного ефекту. Автор наголошував також на важливості врахування даних аспектів при стратегічному плануванні та укладанні генплану міста. (Пістун та ін. 1989).

М. Іжа та А. Маєв у дослідженні агломерацій Франції звертають особливу увагу на те, що розвиток агломерацій зазвичай супроводжується стійким економічним зростанням. Також авторами розглянуто моделі розвитку агломерацій, зокрема відносно того, що практичне втілення будь-якої моделі пов'язано з відхиленнями від ідеальної схеми, переплетенням різних моделей між собою, використанням у рамках однієї моделі окремих ознак інших моделей. Також автори зазначають, що практика організації управління в міських агломераціях визначається географічними особливостями, історичними аспектами формування та розвитку, особливостями її державного устрою країни та складу муніципальних систем (Іжа, Маєв 2017).

У дослідженнях Т. Кравцової розглянуто питання трансформації систем розселення та населених пунктів, розроблено методичні підходи до комплексної оцінки трансформаційних процесів міст із урахуванням механізму ринкового господарювання та дозволяють оцінити потенціал системи розселення регіону (Кравцова 2007). Авторка наголошує на виключній

ролі урбанізації у модифікації адміністративно-територіального устрою та звертає увагу на формування значних територіальних диспропорцій у рівнях соціально-економічного розвитку центрів та периферії, яке формується у результаті інтенсивної урбанізації та агломерування.

Я. Жовнірчик зазначає, що міста, особливо великі, до яких відносяться і агломерації, мають необхідний потенціал для розширеного економічного відтворення, адже саме тут концентрується потужний працересурсний та інноваційний потенціал (Жовнірчик 2004).

В. Осипов та М. Кукош звертають увагу на важливість економічного аспекту у розвитку агломерацій та їх конкурентоспроможність на світовому та вітчизняному рівні (Осипов, Кукош 2014).

Соціологічний аспект. У традиційних дослідженнях міських агломерацій завжди присутній соціологічний аспект, який в свою чергу демонструє зміну особливостей життєдіяльності суспільства на агломерованій території, адже доступ до різних сфер життєдіяльності, зв'язку, комунікацій, соціальної та транспортної інфраструктури дозволяє якісно змінити на краще устрій суспільства на агломерованих територіях. В той же час виникають проблеми життя у великому місті для індивідуума, що обумовлює певне коло нових викликів для сучасної науки. З позиції соціологічного підходу характеристика розвитку міста визначається не тільки територіальним поділом праці, а й переважно соціально-економічним та політичним ладом суспільства, державною та регіональною політикою. За А. Мельник розвиток агломерацій характеризується соціальним та економічним напрямком. (Мельник та ін. 2006). Саме від соціального розвитку агломерацій залежить процес підвищення рівня життя, добробуту населення з огляду на забезпечення соціальних стандартів життя, гарантованих державою, тобто такі показники, як тривалість життя населення, стан здоров'я, рівень освіти, тощо.

Геоекологічний аспект. Розвиток великих міст та агломерацій, висока концентрація шкідливих виробництв та насиченість доріг транспортними засобами, значний обсяг відходів людської життєдіяльності та формування сміттєвих полігонів – все це негативні наслідки надмірного розвитку урбанізації, формування великих агломерацій та ризики для погіршення екологічної ситуації у містах.

С. Костріков при ГІС-аналізі урбогеосистем велику увагу приділяє особливостям міських ландшафтів, геоекологічній складовій міського розвитку, виявленню антропогенного впливу на міську екосистему (Kostrikov et al. 2018).

О. Терлецька досліджує геоекологічний аспект міської урбосистеми. Визначення особливостей екологічного стану великих міст є надзвичайно актуальним, оскільки вони характеризуються наявністю широкого спектру екологічно загрозливих підприємств, перевантажених транспортних магістралей, значною щільністю населення тощо (Терлецька 2019).

О. Барабаш наголошує на тому, що зростанням антропогенного тиску на навколишнє природне середовище збільшується, зокрема – через надмірну концентрацію на території міських агломерацій виробництва, транспортних засобів тощо. Наслідками такого впливу є розбалансованість компонентів екосистеми, ризик підвищення рівня захворюваності населення, обмеження можливостей соціоеколого-економічного розвитку міст й агломераційних утворень. Для вирішення цих проблем дієвим інструментом є впровадження на підприємствах системи екологічного менеджменту для створення правовідносин у сфері раціонального природокористування, охорони навколишнього середовища, дотримання екологічних прав і виконання екологічних обов'язків, здійснення менеджменту та моніторингу. На основі встановлених ключових екологічних аспектів автором запропоновано варіанти заходів екологічної політики. (Барабаш 2018).

Містобудівний аспект. Будь-яке місто має системи та підсистеми, які забезпечують його функціонування. Відтак, при розширенні міської території, зростанні кількості міських мешканців унаслідок агломераційних процесів житловий фонд, містообслуговуюча сфера, міська інфраструктура зазнають більшого навантаження, аніж те, що було попередньо спроектовано при плануванні та розбудові міста. Отже, важливим завданням є поміркована трансформація міського простору та його складових для забезпечення усіх потреб та створення комфортних та безпечних умов проживання населення.

М. Бабаєвим розглянуто трансформаційні процеси та їх роль у розвитку міст та систем розселення, розглянуто зміни територіальних структур господарювання у відповідності до еволюції економічного устрою (Бабаєв 2010).

Л. Биченко проведено діагностику соціально-економічного розвитку центру і периферії агломерацій та розкрито методичний підхід до визначення пріоритетів агломераційного розвитку (Биченко 2015).

А. Панкєєвою визначено характеристики сучасних агломерацій, зокрема зазначено, що агломерація являє собою певний результат урбанізаційних процесів у країні, який формується та еволюціонує на основі традиційного поділу праці та територіальної спеціалізації. На територіях, на яких формуються агломераційні утворення загострюється необхідність у трансформації міського простору та логістичному коригуванні транспортної та соціальної інфраструктури. Авторкою обґрунтовано два основні шляхи утворення міських агломерацій, а саме – надмірна концентрація населених пунктів, і як наслідок – населення навколо міст-мільйонників, та злиття певних населених пунктів у результаті екстенсивного розвитку територій (Pankeieva 2018).

М. Дьомін та О. Сингаївська визначають розселення як фундаментальну категорію містобудівної теорії. За даною теорією розселення характеризують два явища: динамічний процес, що включає тенденції територіальної концентрації населення та власне результат – статичний стан просторових форм розміщення населення (Дьомін, Сингаївська 2015). В містобудуванні розселення представлено наступними категоріями: типи розселення (міське, сільське), форми розселення (компактні або дисперсні). М. Дьомін та О. Сингаївська класифікують урбанізовані території в залежності від масштабності на такі види: окреме житло, індивідуальний житловий будинок (квартира), населений пункт, територіальні системи розселення (Дьомін, Сингаївська 2015).

Системоформуючий аспект. Кожна агломерація – це система, для якої характерним є комплекс підсистем, елементів та зв'язків між ними, динамічне внутрішнє та зовнішнє середовище, наявність потоків енергії та інформації, явища емерджентності та еквіпотенційності. Чим більшою стає агломерація, тим більш складними стають наявні взаємозв'язки та взаємозалежність її елементів.

К. Немцем та ін. було запропоновано авторську методику вивчення поляризуючого впливу агломерації на систему розселення регіону – моделювання інтегральної функції впливу. Виявлено, що наявність потужної моноцентричної агломерації в регіоні здійснює потужний організуючий вплив на систему розселення, обумовлює значні диспропорції розвитку регіону. (Немец, Немець 2009; Немець та ін. 2016).

О. Дмитруком запропоновано концепцію міста як природно-антропогенної системи, яка має складну ієрархічну будову. Концепція сформована у науковому напрямку урболандшафтознавства (Дмитрук 1998).

С. Костріков визначає урбогеосистему як онтологічну сутність, що функціонує і розвивається в окремому географічному екстенсі урбанізованої території. Автор наголошує на важливості впровадження концепції урбогеосистем у дослідженні великих міст, зазначаючи на тому, що сучасне міське середовище, яке швидко трансформується у складну

ієрархічну систему, має досліджуватись комплексно, враховуючи синергізм розвитку (Костріков та ін. 2021).

За С. Пугачем надважливим є вивчення інформаційно-комунікаційних мереж, які є частиною інфраструктури міської агломерації. Автор зазначає, що внаслідок агломераційного ефекту великі міста «стягують» до себе усі комунікації з великих площ, тим самим обмежуючи розвиток інших комунікаційних центрів поблизу, а усі головні магістралі проходять через агломерації, що сповільнює рух транзитних перевезень (Пугач 2022).

Суспільно-географічний аспект. Суспільно-географічний аспект як найбільш комплексний і міждисциплінарний, включає в себе гармонійне поєднання розвитку агломерації з урахуванням триєдиного об'єкту: суспільство-виробництво-природа, та необхідності забезпечення еволюції агломерацій на засадах стійкого розвитку. Даний аспект характеризує закономірності формування та розвитку агломерацій, характер та перспективи перебігу викликаних урбанізацією просторових трансформацій. У вітчизняній науковій думці існують достатньо різні позиції щодо дослідження агломерацій та їх роль у розвитку суспільства.

О. Шаблій зазначає, що «...розселення – це одна з головних категорій суспільної географії, яка в широкому розумінні означає просторову форму територіальної організації суспільства, є не тільки процесом, а і його станом у певний час» (Шаблій 2012). О. Шаблій під міською агломерацією вбачає сукупність просторово близьких, часом і просторово зрощених міських поселень, між якими налагоджуються тісні демографічні, економічні, соціальні і часто адміністративно-управлінські зв'язки (Шаблій 2012).

О.Топчієв наголошує на тому, що реальний географічний простір знаходить своє вираження у географічних об'єктах, тому комплексна оцінка таких територіальних елементів як населені пункти має проходити з врахуванням не тільки їх топологічних та метричних характеристик, а й безпосередньо, кількісних та якісних характеристик об'єктів та їх взаємозв'язків та виділення на їх основі часткових просторів, що можна представити як регіональні системи розселення (Топчієв 2001). Вчений відводить важливу роль цінностям та критеріям розвитку суспільства, серед яких визначає транспортно-географічні, природно-ресурсні, етнокультурні, політичні (управлінські), економічні та екологічні, рівень впливу кожного з яких у кожному окремому випадку буде різним. Наголошує на тому, що кожне поселення виконує певні функції, специфіка яких змінюється кількісно й якісно в ході господарського розвитку, що в свою чергу створює передумови для зміни критеріїв розміщення поселень різних рангів і типів (Топчієв 2001).

А. Степаненко та А. Омельченко розглядають формування агломерацій як індикатор рівня економічного розвитку країни, обумовлює високу якість життя населення, створює комфортне середовище для розвитку бізнесу та інновацій, що підвищує конкурентоспроможність країни на світовому рівні. Автори виділяють економічні, соціальні та екологічні чинники розвитку агломерацій (Степаненко, Омельченко 2019).

Р. Лозинський та І. Костюк визначають міські агломерації як головні центри суспільного життя населення та вищу форму розселення населення. Автори наголошують на важливості просторових зв'язків між поселеннями та складності дослідження агломерацій у науково-методологічному аспекті (Лозинський, Костюк 2011).

Більшість дослідників акцентує увагу на тому, що в Україні деякі агломерації виходять за межі областей, де знаходиться агломераційний центр (Київська, Харківська, Запорізька). Така ситуація пояснюється перш за все історичними аспектами розвитку розселенських систем та давно сформованими зв'язками між населеними пунктами. Зокрема, саме через інтенсивне протікання агломераційних процесів у деяких регіонах України сформувався різко нерівномірний характер економічного розвитку та значні диспропорції у центр-периферійних відносинах.

У праці Т. Зінченко розкрито сучасний стан працересурсного та господарського потенціалу міських агломерацій України, запропоновано напрями їх керованого розвитку (Зінченко 2012).

В роботах О. Димченко розглянуто типи агломерацій відповідно до стану впровадження концепції сталого розвитку. Зокрема, виділено наступні типи агломерацій: індустріальний (для цих агломерацій характерним є низький рівень забезпечення сталого розвитку), перехідний тип (характеризується середнім рівнем забезпечення стійкого розвитку) та постіндустріальний тип (найбільш розвинені агломерації). Для кожного типу авторкою запропоновано відповідний набір заходів для подальшого впровадження засад сталого розвитку. Серед рекомендацій, щодо переходу агломерацій до сталого розвитку, авторка зазначає необхідність проведення логістичних, технічних, економічних, екологічних, маркетингових та організаційних заходів (Димченко та ін. 2014).

К. Нємцем та ін. і К. Кравченко виконано дослідження особливостей формування та розвитку міських агломерацій, делімітації їх меж, трансформації в аспекті реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні, зокрема запропоновано оптимальний поділ Харківської області на райони з огляду особливості регіональної системи розселення (Немець та ін. 2019; Кравченко 2018).

І. Пилипенком досліджено центр-периферійні процеси, які дуже широко представлені у міських агломераціях. Це питання є особливо актуальним у сучасних умовах нерівномірності розвитку та значної поляризації соціально-економічного розвитку. Автор пропонує розглядати територіальне агломерування як суспільно-просторовий процес, який в центральній частині міста характеризується нарощуванням потенціалу та симпліфікацією центрів. У периферійних районах такого роду процеси представлені доволі слабо (Пилипенко 2015).

Д. Мальчиковою виконано суспільно-географічну концептуалізацію планування території регіону, визначено головні складові географічного планування регіонів, запропоновано варіант формування структури та аналізу територій для планування подальшого розвитку. Даний алгоритм може бути імплементовано при дослідженні агломерацій як площинних суспільно-географічних об'єктів (Мальчикова 2012).

В. Яворська розглядає міські агломерації як одну із складових, що характеризує регіональні геодемографічні процеси в Україні, адже їх поява свідчить про здійснення якісного переходу від традиційної територіальної системи розселення (що формуються на основі адміністративно-територіального поділу) до генетичної системи розселення, сформованої на історико-географічній основі (Яворська 2013).

У роботах В. Джамана висвітлено особливості формування та розвитку міського розселення та вивчення проблем розвитку і територіальної організації міських агломерацій, формування територіальних систем розселення. Значну увагу автор приділив вивченню регіональних систем розселення у аспекті демографічного аналізу (Джаман 2003).

У дослідженнях В. Поручинського представлено поняттєво-термінологічний апарат дослідження систем розселення, проведено їхній ієрархічний поділ та визначено види зав'язків між ними; розкрито особливості формування систем розселення в Україні. В. Поручинським визначено взаємозв'язок між природними територіальними комплексами та особливостями систем розселення, зокрема – агломераціями (Поручинський 2014).

У роботах Л. Заставецької встановлено головні риси функціонування систем розселення та агломерацій у ході трансформаційних процесів у суспільстві (зокрема, у агропромисловому регіоні) (Заставецька 2008).

Інноваційний аспект. Враховуючи інтенсивні урбанізаційні процеси, трансформації міського простору та концентрацію різного роду ресурсів в межах агломерації, обов'язково

утворюється інноваційний продукт – нові віяння та тенденції розвитку, можливості для реалізації наявного потенціалу, тощо.

В. Пересекін звернув увагу на те, що у процесі розвитку урбанізаційних процесів і розростання міст, значення мають не тільки кількісні, а й якісні характеристики, до яких можна віднести розвиток суспільства, особливості життя та поведінки населення, диверсифікації та інтеграції видів людської діяльності, зокрема – управління, науки, економіки тощо. Особливістю є поширення міського способу життя за допомогою засобів комунікації, а не у зв'язку з фізичним переміщенням людей (Пересекін 1995).

Т. Заставецький вводить поняття геоурбанізаційного процесу, як характеристику зміни урбаністичної ситуації, яка корелює багато в чому з динамікою господарського розвитку території. Поточна стадія розвитку урбанізаційного процесу характеризується переходом від великих міст до центрів інноваційного розвитку (Заставецький 2014).

К. Мезенцевим та Н. Мезенцевою досліджено сучасні просторові трансформації, характерні для великих міст та агломерацій, викликані інтенсивними урбанізаційними процесами, а саме комерціалізацію, сакралізацію, віртуалізацію, денітрифікацію, терціарізацію, тощо (Мезенцев, Мезенцева 2011, Mezentsev et al. 2012, Мезенцев та ін. 2014).

О. Денисенко характеризує сучасні урбанізаційні та агломераційні процеси як метрополізацію – складний інтегральний процес територіальної організації суспільства, який характеризується набуттям території суспільно значимих функцій, таких як: організаційно-управлінська, інноваційно-креативна, інформаційно-репрезентативна, транспортно-комунікаційна тощо. У просторовому вимірі дані процеси представлені формуванням міст-метрополісів, які за багатьма ознаками тотожні агломераціям (Денисенко 2010).

Г. Підгрушний та ін. класифікують міста у залежності від потужності складових потенціалу території, зокрема – аналізують міста з сильно диверсифікованою структурою та великою потужністю потенціалу розвитку – здебільшого це міста-метрополіси або агломерації (Підгрушний та ін. 2011).

Л. Немець, К. Сегідою та ін. розглянуто агломерацію в аспекті інвестиційної привабливості та ефективного впровадження інноваційних моделей, адже агломерації є регіональними концентраторами населення, фінансів та ресурсів (Немець, Сегіда (Ред.) 2017).

Новітньо-методологічний аспект. Даний аспект дозволяє отримати якісно нові, науково обґрунтовані результати при дослідженні регіонів, урбанізованих та агломератних територій, міських агломерацій, що дозволяє виконати аналіз стану, проблем та перспектив розвитку міських агломерацій в нових умовах сучасного глобалізованого світу.

К. Нємцем розроблено ефективний метод визначення меж агломерації – метод ІФВ-моделювання, оснований на концепції «зони впливу» суспільно-географічного об'єкту (Немець, Немець 2009). Згідно з даним методом агломерації виділяються шляхом аналізу перетину зон впливу різних населених пунктів, що ідентифікується інтегральною функцією впливу (ІФВ). При цьому створюється можливість аналізувати різні за рівнем узагальнення ІФВ-поверхні за різними суспільно-географічними та демографічними параметрами, що дає значно більше інформації про взаємозв'язки між об'єктами всередині агломерацій.

В роботах К. Мезенцева, Н. Мезенцевої розкрито наукові підходи до вивчення суспільно-просторової нерівномірності та поляризованості розвитку регіонів України, демографічні трансформації з часів незалежності. Особливу увагу приділено зміні територіальної організації суспільства за рахунок оптимізації за ієрархічним принципом мережі полюсів зростання, яка в свою чергу є основою соціально-економічного розвитку регіонів усіх рівнів. Саме агломерації визначено найвищим рівнем розвитку територіальної організації розселення населення (Mezentsev 2013, Мезенцев та ін. 2017).

О. Топчієвим, Д. Мальчиковою та ін. запропоновано інноваційну концепцію довкілля як сучасний напрямок інтеграції природничо- та суспільно-географічних досліджень. Автори

мають за мету подолати існуючий методологічний бар'єр між дослідженнями природничої та суспільної географії, тим самим формуючи новітню концепцію вітчизняної географічної науки, що є важливим кроком на шляху сталого розвитку регіонів, міст та міських агломерацій України (Топчієв та ін. 2017).

С. Костріков в своїх дослідженнях на основі системного підходу, спираючись на просторовий ГІС-аналіз як автоматизований, верифікований метод, який дозволяє швидко та ефективно здійснювати моніторинг поточного стану урбогеосистем та їх складових, виконує дослідження інфраструктурної підсистеми, житлового фонду, комунікацій, тощо (Костріков та ін. 2021).

У роботах М. Гродзинського виконано просторові дослідження ландшафтів, в тому числі – міських. Ландшафти автор виділяє в якості комплексної складової географічної науки та розглядає в якості арени реалізації життєдіяльності суспільства (Гродзинський 1993, 2017).

М. Барановським досліджено особливості децентралізації та трансформації адміністративно-територіального устрою (на прикладі реформи в Україні) та можливості регіонального розвитку за рахунок об'єднання спроможних територіальних громад. На його думку вагому роль у даному процесі відіграють міста та міські агломерації, адже з одного боку вони не долучаються до формування нових ОТГ, з іншого боку агломеровані населені пункти, які знаходяться під впливом цих міст потрапляють у нові об'єднані громади, і факт їх приналежності до міської агломерації також важливо враховувати при планування та об'єднанні нових адміністративно-територіальних одиниць (Барановський 2020).

С. Пугачем сформульовано соціально-географічну концепцію комунікаційних мереж регіону у контексті взаємодії географічного, соціального та віртуального просторів та розроблено нові методики дослідження просторових аспектів функціонування комунікаційних мереж, що може бути імплементовано при дослідженні великих міст та міських агломерацій (Пугач 2022).

Р. Лозинським та І. Костюком запропоновано методом визначення меж агломерацій вважати метод ізохрон. Однак науковці однозначно погоджуються, що ізохрони доступності відображають швидше ймовірність зв'язків між поселеннями, а не реальні зв'язки. Тому ця методика є інструментом делімітації можливих агломераційних ареалів (Лозинський, Костюк 2011).

На основі проведеного детального аналізу дослідження вітчизняними науковцями розвитку міст та міських агломерацій автором, в залежності від галузі знань і предметної області дослідження, було обґрунтовано наступні аспекти (таблиця).

Отже, вчені різних наукових напрямів розглядають та досліджують розвиток великих міст і агломерацій. Всі вони мають загальний об'єкт дослідження – агломерації, великі міста тощо, але різняться за предметною областю дослідження. Зазначимо, що найбільш комплексний підхід, який охоплює всі сторони та аспекти формування та розвитку міських агломерацій належить суспільній географії з її міждисциплінарністю, широким спектром методів, методик та прийомів дослідження. Проте, сучасний розвиток міських агломерацій значно залежить від багатьох факторів, які проявляються в певних суспільно-географічних умовах окремих регіонів тощо, а тому потребує подальших досліджень. Цей напрямок важливий для багатьох країн світу, які дещо пізніше отримали імпульс розвитку, і де потужні міські агломерації знаходяться на стадії формування, в тому числі – і для України. Розвиток великих міст та міських агломерацій супроводжується появою широкого спектру соціальних, економічних, екологічних проблем. Тому їх розуміння, виявлення та упередження у міських агломераціях, які тільки формуються, є на сьогодні надважливим науковим завданням, враховуючи вимоги Стратегії сталого розвитку на вимоги сталого розвитку. Користуючись цими методами, прийомами, новітніми методиками можливо здійснити моніторинг поточної ситуації, виконати моделювання можливих траєкторій розвитку (Немець та ін. 2019).

Таблиця. Дослідження міських агломерацій (побудовано автором)

№	Аспект дослідження	Предметна область дослідження	Науковці, в роботах яких увагу присвячено висвітленню даного аспекту
1.	<i>Геоурбаністичний аспект</i>	Міська агломерація як гіпертрофовано розвинене місто, яке має певні тенденції та особливості розвитку, складається з містоформуючої та містообслуговуючої систем.	В. Кубійович, Ю. Пітюренко, О. Леснов, О. Кузьмінська, В. Юрківський, С. Мохначук, О. Коркуна, О. Цільник, Є. Маруняк, В. Бойко, Ю. Романовська
2.	<i>Юридичний аспект</i>	Нормативно-правові, законодавчі особливості, унормування статусу міської агломерацій, делімітація меж міських агломерацій.	О. Ізаров, І. Ізарова, М. Лесечко, С. Богачов,
3.	<i>Управлінський аспект</i>	Особливості організації управлінської діяльності на агломерованій території.	О. Кучабський
4.	<i>Економічний аспект</i>	Економічний ефект, який виникає при формуванні та розвитку міської агломерацій	Ю. Романовська, М. Пістун, М. Іжа, А. Маєв, Т. Кравцова, Я. Жовнірчик, В. Осипов, М. Кукоб
5.	<i>Соціологічний аспект</i>	Соціальний аспект формування та розвитку міських агломерацій – підвищення якості життя населення, якісний перехід до міського способу життя на агломерованих периферійних територіях.	А. Мельник
6.	<i>Геоєкологічний аспект</i>	Особливості стану екосистеми міста, які формуються в наслідок розвитку агломерацій, розширення її площі, інтенсивного розвитку промисловості тощо.	О. Терлецька, О. Барабаш, С. Костріков
7.	<i>Містобудівний аспект</i>	Особливості інженерного, архітектурного планування та розвитку міських агломерацій, стан інфраструктурного забезпечення	М. Бабаєв, Л. Биченко, А. Панкєєва, М. Дьомін, О. Сингаївська
8.	<i>Системоформуючий аспект</i>	Міська агломерація – як складна, відкрита система, якій властиві синергетичні функції	К. Немець, О. Дмитрук, С. Костріков, С. Пугач
9.	<i>Суспільно-географічний аспект</i>	Комплексний підхід до дослідження, який гармонійно поєднує 3 важливі складові: суспільство-природа-виробництво.	О. Шаблій, О. Топчієв, А. Степаненко, К. Немець, І. Пилипенко, В. Яворська, В. Джаман, В. Поручинський, Л. Заставецька, І. Костюк, Р. Лозинський, Т. Зінченко, О. Димченко, К. Кравченко
10.	<i>Інноваційний аспект</i>	Дослідження сучасних просторових трансформацій, нових аспектів розвитку міських агломерацій, які якісно впливають на їх стан та подальший розвиток.	В. Пересєкін, Т. Заставецький, К. Мезенцев, Н. Мезенцева, Г. Підгрушний, Л. Немець, К. Сегіда, О. Денисенко
11.	<i>Новітньо-методологічний аспект</i>	Новітні методи, методики, прийоми які забезпечують отримання якісно нових, верифікованих та науково обґрунтованих результатів дослідження міських агломерацій у сучасному глобалізованому світі в руслі актуальної наукової парадигми.	О. Топчієв, К. Немець, Д. Мальчикова, І. Пилипенко, І. Костюк, Р. Лозинський, Г. Підгрушний, М. Гродзинський, К. Мезенцев, Н. Мезенцева, М. Барановський, С. Пугач

4. ВИСНОВКИ

Дослідження сучасних урбаністичних процесів та формування міських агломерацій привертають увагу вітчизняних дослідників різних предметних напрямів. На основі аналізу вітчизняного досвіду досліджень сучасної урбанізації та агломераційних процесів виявлено проблеми формування та розвитку міських агломерацій та великих міст, особливо – для України, враховуючи сучасні економічні, соціальні, геополітичні реалії та перспективи розвитку, що детально буде розкрито у подальших дослідженнях автора. Визначено, що зважаючи на широку диференціацію предметних напрямів об'єкта дослідження, його важливість та вплив на різні галузі життєдіяльності суспільства у наукових роботах вітчизняних учених дослідження міських агломерацій представлено доволі широко. Автором визначено, що здебільшого у наукових дослідженнях, виходячи з фахової приналежності науковця та предметно-об'єктної області дослідження увага приділяється певним аспектам розвитку агломерацій, що на нашу думку є важливим для розуміння процесів виникнення

агломераційного ефекту, формування агломерації, прогнозування її розвитку та визначення проблем та перспектив подальшої еволюції. Дані аспекти потребують детального аналізу, вивчення та розробки для проведення досліджень великих міст та міських агломерацій, зокрема України.

У даній роботі нами виділено одинадцять аспектів формування та розвитку агломерацій, які висвітлено у вітчизняних наукових дослідженнях: геоурбаністичний аспект, юридичний аспект, управлінський аспект, економічний аспект, соціологічний аспект, геоecологічний аспект, містобудівний аспект, системоформуючий аспект, суспільно-географічний аспект, інноваційний та новітньо-методичний аспект. Зауважимо, що зазвичай у дослідженнях мова не йде виключно про один з них, проте класифікацію було виконано відповідно до того, який з даних аспектів автор вважає найбільш впливовим на формування та подальшу еволюцію міської агломерації. Безперечно, зазначені аспекти пов'язані між собою та взаємозалежні з огляду на те, що вплив на кожен із них відіб'ється на усіх інших. В цілому, дослідження міських агломерацій у вітчизняній науковій думці представлено доволі широко, проте подальших досліджень потребують питання синергетичних властивостей агломерацій, поляризуючого впливу агломерацій на оточуючі території, моделювання траєкторії оптимального розвитку агломерацій, розробка заходів для поміркованого управління процесом трансформації міських агломерацій, тощо. Ці питання автор планує розглянути у подальших публікаціях та дослідженнях у об'єктно-предметному полі суспільної географії.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бабаєв, В.М.** (2010). *Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти* : Монографія. Харків: ХНАМГ. [Babaiev, V.M. (2010). *Upravlinnia velykym mistom: teoretychni i prykladni aspekty* : Monohrafiia. Kharkiv: KhNAMH.]
2. **Барабаш, О.В.** (2018). Упровадження системи екологічного менеджменту на підприємствах як інструмент забезпечення екологічної безпеки агломерацій. *Shipbuilding & Marine Infrastructure*, 2(10), 222-226. [Barabash, O.V. (2018). Uprovazhennia systemy ekolohichnoho menedzhmentu na pidpriemstvakh yak instrument zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky ahlomeratsii. *Shipbuilding & Marine Infrastructure*, 2(10), 222-226.]
3. **Барановський, М.** (2020). Субрегіональний рівень адміністративно-територіальної реформи в Україні: дискусійні аспекти. *Географія*, 1/2(76/77), 37-43. [Baranovskiy, M. (2020). Subrehionalnyi riven administratyvno-terytorialnoi reformy v ukraini: dyskusiini aspekty. *Heohrafiia*, 1/2(76/77), 37-43.]
4. **Биченко, Л.А.** (2015). *Регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням впливу агломераційних процесів*. [Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова], Харків. [Bychenko, L.A. (2015). *Rehuliuivannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu z urakhuvanniam vplyvu ahlomeratsiinykh protsesiv*. [Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk, Kharkivskiy natsionalnyi universytet miskoho hospodarstva imeni O.M. Beketova], Kharkiv.]
5. **Богачов, С.В., Мельникова, М.В., Устименко, В.А.** та ін. (2015). *Економіко-правові проблеми розвитку великих міст та агломерацій в Україні* : Монографія. Харків : НТМТ. [Bohachov, S.V., Melnykova, M.V., Ustymenko, V.A. ta in. (2015). *Ekonomiko-pravovi problemy rozvytku velykykh mist ta ahlomeratsii v Ukraini* : Monohrafiia. Kharkiv : NTMT.]
6. **Бойко, В.В.** (2014). Моделювання соціально-економічного розвитку сільських територій. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 4, 298-305. [Boiko, V.V. (2014). Modeliuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku sil'skykh terytorii. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, 4, 298-305.]
7. **Гродзинський, М.Д.** (2017). Ландшафтна географія: стара назва нової науки чи відродження майже забутого? *Український географічний журнал*, 2, 59-64. [Hrodzynskiy, M.D. (2017). Landshaftna heohrafiia: stara nazva novoї nauky chy vidrozhennia maizhe zabutoho? *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, 2, 59-64.]
8. **Гродзинський, М.Д.** (1993). *Основи ландшафтної екології*. Київ : Либідь. [Hrodzynskiy, M.D. (1993). *Osnovy landshaftnoi ekolohii*. Kyiv : Lybid.]
9. **Денисенко, О.О.** (2010). *Процеси метрополізації та перспективи їх розвитку в Україні*. [Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук, НАН України. Інститут географії], Київ. [Denysenko, O.O.]

К. Кравченко. Дослідження урбанізації та міських агломерацій: вітчизняний досвід, проблеми та перспективи

- (2010). *Protsesy metropolizatsii ta perspektyvy yikh rozvytku v Ukraini*. [Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. heohr. nauk, NAN Ukrainy. Instytut heohrafii], Kyiv.]
10. **Джаман, В.О.** (2003). *Регіональні системи розселення: демогеографічний аналіз (на прикладі Західного регіону України)*. Чернівці : Рута. [Dzhaman, V.O. (2003). *Rehionalni systemy rozselennia: demoheohrafichnyi analiz (na prykladi Zakhidnoho rehionu Ukrainy)*. Chernivtsi : Ruta.]
 11. **Димченко, О.В., Семенов, В.Т., Биченко, Л.А., Панкеева, А.М.** (2014). Агломерації: сучасний стан та перспективи розвитку і управління. *Містобудування та територіальне планування*, 52, 90-104. [Dymchenko, O.V., Semenov, V.T., Bychenko, L.A., Pankeieva, A.M. (2014). Ahlomeratsii: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku i upravlinnia. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*, 52, 90-104.]
 12. **Дмитрук, О.Ю.** (1998). *Урбаністична географія. Ландшафтний підхід. (Методика ландшафтного аналізу урбанізованих територій) : Монографія*. Київ : РВЦ «Київський університет». [Dmytruk, O.Iu. (1998). *Urbanistychna heohrafiia. Landshaftnyi pidkhd. (Metodyka landshaftnoho analizu urabanizovanykh terytorii) : Monohrafiia*. Kyiv : RVTs «Kyivskyi universytet».]
 13. **Дьомін, М.М., Сингаївська, О.І.** (2015). Застосування теорії множин в дослідженні структур інформаційного забезпечення містобудівної діяльності. *Міський розвиток та територіальне планування*, 55, 3-8. [Domin, M.M., Synhaivska, O.I. (2015). Zastosuvannia teorii mnozhyn v dosliddzhenni struktur informatsiinoho zabezpechennia mistobudivnoi diialnosti. *Miskyi rozvytok ta terytorialne planuvannia*, 55, 3-8.]
 14. **Жовнірчик, Я.** (2004). Формування дієздатних і самодостатніх територіальних громад. *Менеджмент в сучасному місті*, 10-12(16), 230-236. [Zhovnirchik, Ya. (2004). Formuvannia diiezdatnykh i samodostatnykh terytorialnykh hromad. *Menedzhment v suchasnomu misti*, 10-12(16), 230-236.]
 15. **Заставецька, Л.Б.** (2008). *Трансформація системи розселення регіону в умовах вдосконалення адміністративно-територіального устрою України (на прикладі Тернопільської області)*. [Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича], Чернівці. [Zastavetska, L.B. (2008). *Transformatsiia systemy rozselennia rehionu v umovakh vdoskonalennia administratyvno-terytorialnoho ustroiu Ukrainy (na prykladi Ternopilskoi oblasti)*. [Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. heohr. nauk, Chernivetskyi natsionalnyi universytet im. Yu. Fedkovycha], Chernivtsi.]
 16. **Заставецький, Т.Б.** (2004). Стадійність розвитку урбанізаційного процесу в Україні. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, 2(37), 17-21. [Zastavetskyi, T.B. (2004). Stadiinist rozvytku urbanizatsiinoho protsesu v Ukraini. *Naukovi zapysky Ternopilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Heohrafiia*, 2(37), 17-21.]
 17. **Зінченко, Т.Є.** (2012). Концептуальні основи формування міських агломерацій. *Ефективна економіка*, 6. [Zinchenko, T.Ie. (2012). Kontseptualni osnovy formuvannia miskyykh ahlomeratsii. *Efektivna ekonomika*, 6.] [Джерело](#)
 18. **Іжа, М.М., Маєв, А.П.** (2017). Деякі аспекти управління міськими агломераціями: досвід Франції. *Державне будівництво*, 1, 1-11. [Izha, M.M., Maiev, A.P. (2017). Deiaki aspekty upravlinnia miskymy ahlomeratsiiamy: dosvid Frantsii. *Derzhavne budivnytstvo*, 1, 1-11.]
 19. **Ізаров, О.М., Ізарова, І.О.** (2017). Міські агломерації: пропозиції законодавчої ініціативи. *Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури*, 66, 8-14. [Izarov, O.M., Izarova, I.O. (2017). Miski ahlomeratsii: propozyzii zakonodavchoi initsiatyvy. *Visnyk Odeskoi derzhavnoi akademii budivnytstva ta arkhitektury*, 66, 8-14.]
 20. **Коркуна, О.І.** (2018). Агломерації як полюси економічного зростання територій. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 1, 86-90. [Korkuna, O.I. (2018). Ahlomeratsii yak poliusy ekonomichnoho zrostantia terytorii. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, 1, 86-90.]
 21. **Коркуна, О.І., Цільник, О.Я.** (2018). Роль об'єднаних територіальних громад і міських агломерацій у розвитку економіки держави: зарубіжний досвід. *Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка*, 36, 35-38. [Korkuna, O., Tsilnyk, O. (2018). Rol obiednanykh terytorialnykh hromad i miskyykh ahlomeratsii u rozvytku ekonomiky derzhavy: zarubizhnyi dosvid. *Rozvytok produktyvnykh syl i rehionalna ekonomika*, 36, 35-38.]
 22. **Костріков, С., Серьогін, Д., & Бережний, В.** (2021). Візуальний аналіз урбаністичного середовища як складова урбогеосистемного підходу. *Часопис соціально-економічної географії*, 30, 7-23. [Kostrikov, S., Serohin, D., & Berezhnyi, V. (2021). Vizualnyi analiz urbanistychnoho seredovyscha yak skladova urboheosystemnoho pidkhdou. *Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafii*, 30, 7-23.]
 23. **Кравців, В.С., Сторонянської, І.З.** (Ред.) (2020). *Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку : Монографія*. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України. [Kravtsiv, V.S., Storonianskoi, I.Z. (Red.) (2020). *Terytorialni hromady v*

- umovakh detsentralizatsii: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku : Monohrafiia. Lviv : DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy.»*
24. **Кравцова, Т.Г.** (2007). *Трансформація розселення населення регіону: тенденції та перспективи розвитку (на прикладі Полтавської області)*. [Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук, НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України], Київ. [**Kravtsova, T.H.** (2007). *Transformatsiia rozselennia naseleennia rehionu: tendentsii ta perspektyvy rozvytku (na prykladi Poltavskoi oblasti)*. [Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk, NAN Ukrainy. Rada po vyvch. produkt. syl Ukrainy], Kyiv.]
 25. **Кравченко, К.О.** (2018). *Суспільно-географічні особливості формування та розвитку системи розселення Харківської області*. [Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна], Харків. [**Kravchenko, K.O.** (2018). *Suspilno-heohrafichni osoblyvosti formuvannia ta rozvytku systemy rozselennia Kharkivskoi oblasti*. [Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. heohr. nauk, Kharkivskiy natsionalnyi universytet im. V.N. Karazina], Kharkiv.]
 26. **Кузьмінська, Є.К.** (1980). До питання про виробничі агломерації (економіко-географічне дослідження). *Економічна географія*, 28, 86-92. [**Kuzminska, Ye.K.** (1980). Do pytannia pro vyrobnychi ahlomeratsii (ekonomiko-heohrafichne doslidzhennia). *Ekonomichna heohrafiia*, 28, 86-92.]
 27. **Кучабський, О.** (2010). Великі міста та агломерації в системі адміністративно-територіального устрою України. *Державне управління та місцеве самоврядування*, 1(4), 130-139. [**Kuchabskyi, O.** (2010). Velyki mista ta ahlomeratsii v systemi administratyvno-terytorialnoho ustroiu Ukrainy. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, 1(4), 130-139.]
 28. **Лесечко, М.Д., Блащук, Л.В.** (2011). Механізм управління великими містами в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*, 22, 121-125. [**Lesechko, M.D., Blaschuk, L.V.** (2017). Mekhanizm upravlinnia velykymy mistamy v Ukraini. *Investysii: praktyka ta dosvid*, 22, 121-125].
 29. **Леснов, О.В., Піпоренко, Ю.І.** (1970). Агломерація міст, її природа і суть. *Економічна географія*, 9, 36-46. [**Lesnov, O.V., Pitiurenko, Yu.I.** (1970). Ahlomeratsiia mist, yii pryroda i sut. *Economic Geography*, 9, 36-46.]
 30. **Лозинський, Р.М., Костюк, І.М.** (2011). Сучасні межі Львівської міської агломерації. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, 2, 55-60. [**Lozynskyi, R.M., Kostiuk, I.M.** (2011). Suchasni mezhi Lvivskoi miskoi ahlomeratsii. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia: Heohrafiia*, 2, 55-60.]
 31. **Мальчикова, Д.** (2012). Концепція довкілля – сучасний напрям інтеграції природничо – та суспільно-географічних досліджень. *Український географічний журнал*, 1, 23-29. [**Malchykova, D.** (2012). Kontseptsii dovkillia – suchasnyi napriam intehratsii pryrodnycho – ta suspilno-heohrafichnykh doslidzhen. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, 1, 23-29.]
 32. **Маруняк, Є.О.** (2016). *Соціально-економічний простір (методологія геопросторових досліджень та практика планування)*. [Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. геогр. наук, НАН України. Інститут географії], Київ. [**Maruniak, Ye.O.** (2016). *Sotsialno-ekonomichnyi prostir (metodolohiia heoprostorovykh doslidzhen ta praktyka planuvannia)*. [Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d. heohr. nauk, NAN Ukrainy. Instytut heohrafi], Kyiv.]
 33. **Мезенцев, К., Олійник, Я., Мезенцева, Н.** (Ред.). (2017). *Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : Монографія*. Київ : «Фенікс». [**Mezentsev, K., Oliinyk, Ya., Mezentseva, N.** (Red.). (2017). *Urbanistychna Ukraina: v epitsentri prostorovykh zmin : Monohrafiia*. Kyiv : «Feniks».]
 33. **Мезенцев, К.В., Підгрушний, Г.П., Мезенцева, Н.І.** (2014). *Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація : Монографія*. Київ : ДП «Прінт сервіс». [**Mezentsev, K.V., Pidhrushnyi, H.P., Mezentseva, N.I.** (2014). *Rehionalnyi rozvytok v Ukraini: suspilno-prostorova nerivnist i poliaryzatsiia : Monohrafiia*. Kyiv : DP «Print servis».]
 35. **Мезенцев, К., Мезенцева, Н.** (2011). Публічні простори Києва: забезпеченість населення та сучасна трансформація. *Часопис соціально-економічної географії*, 11(2), 39-47. [**Mezentsev, K., Mezentseva, N.** (2011). Publichni prostory Kyieva: zabezpechenist naseleennia ta suchasna transformatsiia. *Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafi*, 11(2), 39-47.]
 36. **Мельник, А.Ф., Монастирський, Г.Л., Дудкіна, О.П.** (2006). *Муниципальный менеджмент : Навчальний посібник*. Київ: Знання. [**Melnyk, A.F., Monastyrskiy, H.L., Dudkina, O.P.** (2006). *Munitsypalny menedzhment : Navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Znannia.]
 37. **Мохначук, С.С.** (1971). Міські населені пункти. *Економічна географія. Черкаська область*, 11, 30-37. [**Mokhnachuk, S.S.** (1971). Urban settlements. *Ekonomichna heohrafiia. Cherkaska oblast*, 11, 30-37.]
 38. **Немець, Л.М., Серіда, К.Ю.** (Ред.) (2017). *Інноваційно-інвестиційний потенціал як основа конкурентоспроможності регіону (на прикладі Харківської області) : Монографія*. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна. [**Niemets, L.M., Sehida, K.Iu.** (Red.) (2017). *Innovatsiino-investytsiinyi potentsial yak konkurentosproможnostі rehionu (na prykladi Kharkivskoi oblasti) : Monohrafiia*. Kharkiv : ХНУ імені В.Н. Каразіна.]

- osnova konkurentospromozhnosti rehionu (na prykladi Kharkivskoi oblasti) : Monohrafiia.* Kharkiv : KhNU imeni V.N. Karazina.]
39. **Немець, К., Сегіда, Л.М., Немець, Л.М.** (2016). *Багатовимірний аналіз у суспільній географії (нетрадиційні методи) : Монографія.* Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна. [Niemets, K., Sehida, L.M., Niemets, L.M. (2016). *Bahatovymirnyi analiz u suspilnii heohrafii (netradytiini metody) : Monohrafiia.* Kharkiv : KhNU imeni V.N. Karazina.]
 40. **Немець, К., Сегіда, К., Немець, Л., Кравченко, К.** (2019). Дослідження міських агломерацій в аспекті реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні (на прикладі Харківської області). *Часопис соціально-економічної географії*, 27, 28-39. [Niemets, K., Sehida, K., Niemets, L., Kravchenko, K. (2019). *Doslidzhennia miskykh ahlomeratsii v aspekti realizatsii administrativno-terytorialnoi reformy v Ukraini (na prykladi Kharkivskoi oblasti).* *Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafii*, 27, 28-39.]
 41. **Немець, К.А., Немець, Л.М.** (2009) Моделювання траєкторії розвитку регіональних соціогеосистем України. *Часопис соціально-економічної географії*, 7, 66-80. [Niemets, K.A., Niemets, L.M. (2009) *Modeliuvannia traiektorii rozvytku rehionalnykh sotsioheosystem Ukrainy.* *Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafii*, 7, 66-80.]
 42. **Осипов, В.М., Кукош, М.С.** (2014). Конкурентоспроможність міських агломерацій: світові тренди та перспективи формування в Україні. *Економічні інновації*, 57, 283-296. [Osypov, V.M., Kukosh, M.S. (2014). *Konkurentospromozhnist miskykh ahlomeratsii: svitovi trendy ta perspektyvy formuvannia v Ukraini.* *Ekonomichni innovatsii*, 57, 283-296.]
 43. **Пересекін, В.М.** (1995). Урбанізація в контексті соціальної географії. *Економічна та соціальна географія*, 47, 60-63. [Peresiekin, V.M. (1995). *Urbanizatsiia v konteksti sotsialnoi heohrafii.* *Ekonomichna ta sotsialna heohrafiia*, 47, 60-63.]
 44. **Пилипенко, І.О.** (2015). *Центро-периферійні процеси і структури в територіальній організації суспільства.* [Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. геогр. наук, Одеський національний університет ім. І.І. Мечнікова], Одеса. [Pylypenko, I.O. (2015). *Tsentro-peryferiini protsesy i struktury v terytorialnii orhanizatsii suspilstva.* [Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d. heohr. nauk, Odeskyi natsionalnyi universytet im. I.I. Mechnikova], Odesa.]
 45. **Підгрушний, Г.П., Нагірна, В.П., Фашевський, М.І., Качаев, Ю.Д., Пашинская, Н.Н., Денисенко, Е.А., Савчук, І.Г., Шабашова, Л.Ю., Немченко, М.П., & Бондар, В.В.** (2011). Суспільно-географічні основи дослідження інтегрального потенціалу території: теоретико-методологічні підходи та досвід оцінки. *Український географічний журнал*, 3, 42-48. [Pidhrushnyi, H.P., Nahirna, V.P., Fashchevskiy, M.I., Kachaev, Yu.D., Pashynskaia, N.N., Denysenko, E.A., Savchuk, Y.H., Shabashova, L.Iu., Nemchenko, M.P., & Bondar, V.V. (2011). *Suspilno-heohrafichni osnovy doslidzhennia intehralnoho potentsialu terytorii: teoretyko-metodolohichni pidkhody ta dosvid otsinky.* *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, 3, 42-48.]
 46. **Пистун, Н.Д., Пересекин, В.Н., & Мижега, Н.Я.** (1989). *Економико-географический комплекс крупного города (на примере г. Киева).* Київ : Вища школа. [Pistun, N.D. ta in. (1989). *Ekonomiko-heohrafichnyi kompleks velykoho mista (z prykladu m. Kyieva).* Kyiv : Vyshcha shkola.]
 47. **Пітюренко, Ю.І., Якимова, М.П.** (1974). Методичні питання виділення територіальних систем міських поселень і визначення їх меж. *Економічна географія*, 16, 40-47. [Pitiurenko, Y.I., Yakymova, M.P. (1974). *Metodychni pytannia vydilennia terytorialnykh system miskykh poselen i vyznachennia yikh mezh.* *Economic Geography*, 16, 40-47.]
 48. **Поручинський, В.** (2014). *Теоретичні засади розселення населення.* Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. *Економічна та соціальна географія*, 11, 89-94. [Poruchynskiy, V. (2014). *Teoretychni zasady rozselennia naselennia.* *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky.* *Ekonomichna ta sotsialna heohrafiia*, 11, 89-94.]
 49. **Пугач, С.** (2022). *Комунікаційні мережі регіону: теорія, методологія, практика соціально-географічного дослідження* (Докторська дисертація). Київ. [Puhach, S. (2022). *Komunikatsiini merezhi rehionu: teoriia, metodolohiia, praktyka sotsialno-heohrafichnoho doslidzhennia* (Doktorska dysertsatsiia). Kyiv.]
 50. **Романовська, Ю.А.** (2020a). Принципові засади формування напрямів посилення соціально-економічної безпеки урбогеосистеми. *Соціально-правові студії*, 3(9), 173-183. [Romanovska, Yu.A. (2020a). *Pryntsypovi zasady formuvannia napriamiv posylennia sotsialno-ekonomichnoi bezpeky urboheosystemy.* *Sotsialno-pravovi studii*, 3(9), 173-183.]
 51. **Романовська, Ю.А.** (2020b). Місто як урбогеосистема: структура та особливості. *Економіка та держава*, 5, 116-122. [Romanovska, Yu.A. (2020b). *Misto yak urboheosystema: struktura ta osoblyvosti.* *Economy and the State*, 5, 116-122.]

52. **Степаненко, А.В., Омельченко, А.А.** (2019). Міські агломерації як форма сучасного світового процесу урбанізації. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*, 3, 184-192. [Stepanenko, A.V., Omelchenko, A.A. (2019). Miski ahlomeratsii yak forma suchasnoho svitovoho protsesu urbanizatsii. *Derzhava ta rehiony. Serii : Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, 3, 184-192.]
53. **Терлецька, О.В.** (2019). Проблеми ландшафтно-екологічного дослідження і оцінювання урбосистем на прикладі Дрогобича. *Фізична географія та геоморфологія*, 3(87), 10-15. [Terletska, O.V. (2019). Problemy landshaftno-ekolohichnoho doslidzhennia i otsiniuvannia urbosystem na prykladi Drohobycha. *Fizychna heohrafiia ta heomorfologia*, 3(87), 10-15.]
54. **Топчієв, О.Г.** (2001). *Основи суспільної географії : Підручник для студентів географічних спеціальностей вищих навчальних закладів*. Одеса : Астропринт. [Topchiiev, O.H. (2001). *Osnovy suspilnoi heohrafii : Pidruchnyk dlia studentiv heohrafichnykh spetsialnostei vyshchikh navchalnykh zakladiv*. Odesa : Astroprynt.]
55. **Топчієв, О.Г., Мальчикова, Д.С., Пилипенко, І.О., Яворська, В.В.** (2017). Концепція довкілля - сучасний напрям інтеграції природничо- та суспільно-географічних досліджень. *Український географічний журнал*, 3, 64-70. [Topchiiev, O.H., Malchykova, D.S., Pylypenko, I.O., Yavorska, V.V. (2017). Kontseptsiiia dovkillia - suchasnyi napriam intehratsii pryrodnycho- ta suspilno-heohrafichnykh doslidzhen. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, 3, 64-70.]
56. **Шаблій, О.І.** (2012). *Основи загальної суспільної географії*. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. [Shablii, O.I. (2012). *Osnovy zahalnoi suspilnoi heohrafii*. Lviv : Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka.]
57. **Юрківський, В.М.** (1995). Проблеми територіальної організації невиробничої сфери народного господарства Києва. *Економічна та соціальна географія*, 46, 89-93. [Yurkivsky, V.M. (1995). Problemy terytorialnoi orhanizatsii nevyrobnychoi sfery narodnoho hospodarstva Kyieva. *Economic and social geography*, 46, 89-93.]
58. **Яворська, В.В.** (2013). *Регіональні геодемографічні процеси в Україні : Монографія*. Кам'янець-Подільський : Аксиома. [Yavorska, V.V. (2013). *Rehionalni heodemohrafichni protsesy v Ukraini : Monohrafiia*. Kamianets-Podilskyi : Aksioma.]
59. **Cortese, C., Haase, A., Grossmann, K., & Ticha, I.** (2014). Governing social cohesion in shrinking cities: The cases of Ostrava, Genoa and Leipzig. *European Planning Studies*, 22(10), 2050-2066.
60. **DiGaetano, A., & Strom, E.** (2003). Comparative urban governance: An integrated approach. *Urban Affairs Review*, 38(3), 356-395.
61. **Kostrikov, S.V., Niemets, L.M., Sehida, K.Y., Niemets, K.A., & Morar, C.** (2018). Geoinformation approach to the urban geographic system research (case studies of kharkiv region). *Visnuk of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series Geology, Geography, Ecology*, 49(1), 107-124.
62. **Kubijowicz, W.** (1927) Z antropogeografii Nowego Sącza. *Prace Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Jagellońskiego*, 8, 5-66.
63. **Mezentsev, K.** (2013). Trends in urban settlements development in Ukraine: strong and vulnerable cities. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 1(61), 31-36. [Mezentsev, K. (2013). Trends in urban settlements development in Ukraine: strong and vulnerable cities. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 1(61), 31-36.]
64. **Mezentsev, K., Brade, I., & Mezentseva, N.** (2012). New social and economic processes in Kyiv's hinterland. *Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний збірник наукових праць*, 12(1), 156-160. [Mezentsev, K., Brade, I., & Mezentseva, N. (2012). New social and economic processes in Kyivs hinterland. *Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafii: Mizhrehionalnyi zbirnyk naukovykh prats*, 12(1), 156-160.]
65. **Nijman, J.** (2007). Introduction-comparative urbanism. *Urban Geography*, 28(1), 1-6.
66. **Pankeieva, A.** (2018). Delimitation of the territories being under the influence of agglomeration. *International Scientific Journal on Urban planning & Sustainable Development URBANIZM*, 23, 95-104.

K. Kravchenko

Studies of urbanization and urban agglomerations: Ukrainian experience, problems and perspectives

Keywords: urbanization, agglomeration processes, urban agglomerations, preliminary studies.

Abstract: Urbanization processes, development of cities and formation of urban agglomerations as the highest form of territorial organization of society are becoming extremely important in the era of globalization. These processes are essential for developed countries and have strategic importance for developing

countries, particularly Ukraine. The process of the formation and development of urban agglomerations attracts the attention of many ukrainian scientists, because cities and urban agglomerations play a leading role in the evolution of regions and countries of the world. The paper analyzes the ukrainian experience of researching modern urbanization and agglomeration processes and formulates a vision of problems and prospects for developing urban agglomerations, large cities, particularly Ukraine. The authors determined that the studies of urban agglomerations are presented quite widely in the scientific papers of ukrainian researchers due to the significant differentiation of the subject areas of the research object and its importance and influence on various spheres of society's life. The author determined that most scientific research focuses on specific aspects of the development of agglomerations based on the professional affiliation of the scientist and the subject-object area of the study. In our opinion, it is essential for understanding the processes of the emergence of the agglomeration effect, formation of the agglomeration, forecasting its development and determining problems and prospects of further evolution.

The author analyzed the scientific papers of ukrainian researchers in various fields, highlighted and substantiated eleven aspects of the research, which are presented in the papers of scientists from various subject areas, and determined the subject area of these studies. In particular, these are the urban-geographical, legal, management, economic, sociological, geo-ecological, urban planning, system-forming, socio-geographical, innovative and scientific-methodological aspects.

The author identified the problems of the formation and development of urban agglomerations and large cities based on the analysis of the ukrainian experience of researching the modern urbanization and agglomeration processes. They took into account the contemporary economic, social, and geopolitical features of the development of Ukraine and the prospects for development.

It was determined that urban agglomerations could be considered comprehensively from the standpoint of human geography, an interdisciplinary science with a powerful arsenal of methodological approaches, methods, and techniques. It allows the most expansive disclosure of the chosen research object.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2022